

Petru BUTUC

DESPRE PROPOZIȚIA ȘI FRAZA ANGRENATĂ

În ierarhia nivelului sintactic, orice tip de propoziție apare atât ca rezultat al segmentării frazei, în calitate de constituent imediat al acesteia, cât și ca rezultat al integrării unui lanț sintagmatic în prezența unui centru predicativ¹. În acest șir de raporturi din cadrul propoziției, predicativitatea și predicția constituie o condiție esențială, fără de care nu ar fi posibilă existența acestei unități. Predicativitatea (categorie gramaticală de bază a sintaxei propoziției) și predicția (categorie logică) „totdeauna validează statutul de propoziție”². Numai prin aceste categorii un lanț sintagmatic (lanț de raporturi morfo-sintactice) se poate proiecta la nivel sintactic. În lipsa lor nu este posibilă realizarea unei propoziții, oricât ar fi de mare șirul ordonării sintagmatic, deoarece numai ele actualizează conținutul informativ în raport cu realitatea³.

Calitățile respective le întrunesc, după părerea noastră, propozițiile subliniate din frază: „Dealu-i deal¹ / și valea-i vale² /

Mândra-i mândră³ / până moare⁴...” (folcl). Aceste trei propoziții [(1) Dealu-i deal; (2) Valea-i vale; (3) Mândra-i mândră] sunt, din punct de vedere structural, oarecum deosebite, ieșind parcă din standardul structural tipologic tradițional. Ele sunt, de fapt, niște tautologii, substantivele cu funcție de subiect (dealul, valea, mândra) sunt și cu funcție de nume predicative ale predicatului nominal (este *deal*, este *vale*, este *mândră*). Cu alte cuvinte, același subiect al propoziției este și component al predicatului în propoziție, ceea ce nu este deloc întâmplător. Geniul poporului nostru a creat atare tip de propoziții pentru a imprima un sens informativ-comunicativ adăugător, în paralel cu cel de bază. Astfel, de rând cu sensurile informative-comunicative despre calificativele stării și însușirii subiectelor (în propoziția (1) subiectul „dealul” deține calificativul „este deal”; în propoziția (2) subiectul „valea” – calificativul „este vale”; în propoziția (3) subiectul „mândra” – calificativul „este mândră”) se mai exprimă, în asemenea enunțuri, și semantica informativ-comunicativă despre certitudinea statorniciei, invulnerabilității lor.

Aceste subiecte (1 dealul, 2 valea și 3 mândra) au devenit, în acest tip de propoziții, mai mult decât obiecte propriu-zise, evoluând parcă în niște feno-

mene statornice, constante și invulnerabile în raport cu timpul și spațiul aflărilor. Dacă am aplica analiza transformațională a frazei din care fac parte aceste propoziții, am obține o informație reală, firească, pe care atât vorbitorul, cât și ascultătorul, indirect, o subînțeleg foarte ușor: „Așa precum obiectul, fenomenul sau noțiunile de «deal» și «vale» rămân în esența lor noțiuni cert neschimbate, invulnerabile, constante, în raport cu timpul și circumstanțele lui, tot așa și obiectul, fenomenul sau noțiunea «mândra» (fată frumoasă, adorată și mult râvnită de toți flăcăii) rămâne în definitiv greu de cucerit, oricând și oriunde”.

Aceste trei unități frastice (dealu-i deal; valea-i vale; mândra-i mândră), deși se caracterizează printr-o formă structurală specifică, corespund pe deplin condițiilor factologice de propoziții ca atare. În primul rând, ele dețin elementele constituente necesare și specifice (indicii categoriei gramaticale a predicativității: modul, timpul, persoana, numărul), și, în al doilea rând, sunt formate pe baza relațiilor sintagmatice actualizate de acești indici. Atât doar că aceste categorii structurale de propoziții trebuie denumite *propoziții angrenate*, deoarece, pe lângă sensul informativ de bază, mai comportă și un sens comunicativ suplimentar, datorită

formeii lor structural-gramaticale. În cazul dat, informația suplimentară reprezintă *certitudinea ne-strămutării și invariabilității noțiunii de deal, vale, mândră*, dintr-un anumit punct de vedere.

• Este știut faptul că fraza, ca unitate sintactică, este alcătuită din cel puțin două propoziții, iar propozițiile, în cadrul frazei, sunt foarte strâns legate logic și semantic. Cercetătoarea V. A. Be-loșapcova consideră că, drept frază, poate fi socotită „o îmbinare de cuvinte (pe baza relațiilor sintactice), de unități predicative (sau de echivalente contextuale ale acestora), conform anumitor scheme structurale (forme ale frazei) și destinată pentru a funcționa în calitate de unitate de comunicare”⁴. Este evident că la baza definiției respective sunt puse două din cele mai importante aspecte ale sintaxei, și anume: a) de a fi o unitate de comunicare și b) de a avea la bază categoria gramaticală a predicativității, ca nucleu al propoziției.

Prof. E. A. Referovscaia, ocupându-se de problema frazei în limba franceză, menționează că cei mai mulți lingviști sunt orientați spre următoarea definiție: „frază reprezintă nu o îmbinare de propoziții separate, mai mult sau mai puțin independente, dar o exprimare de ansamblu a unei gândiri complexe unice, în care propozițiile principale și subordo-

nate se află într-o interdependență, intercondiționare și interacțiune, fiind elemente componente indispensabile ale acestui tot întreg”⁵.

Așadar, majoritatea lingviștilor pun accentul pe proprietatea frazei a) de a exprima o gândire complexă și b) de a avea în componența sa mai multe unități (propoziții), relativ independente, fiecare având la bază un predicat. Toate acestea ne fac să conchidem că fraza, ca unitate sintactică, nu poate fi concepută în afara prezenței a cel puțin două propoziții, iar faptul că propoziția apare, la nivel sintactic, drept rezultat al segmentării frazei în calitate de constituent al acesteia, ne vorbește despre o legătură bilaterală între propoziție și frază, o interacțiune între ele.

În contextul discuției noastre, constatăm în baza acestor păreri că, deoarece propozițiile formează unitățile constituente determinatorii ale oricărui tip de frază, sensul informativ-comunicativ suplimentar al propozițiilor angrenate devin și o particu-

laritate a frazei din care fac ele parte. Astfel, caracterul angrenat al propozițiilor se răsfrânge și asupra frazei. Aceasta ne face să remarcăm că propozițiile angrenate funcționează, de fapt, în paralel cu frazele angrenate, deoarece propoziția și fraza angrenată, asemeni propoziției și frazei ordinare, formează împreună un tot întreg semantic, logic și intonațional.

BIBLIOGRAFIE

1. Ion Diaconescu, *Probleme de sintaxă a limbii române actuale*, București, 1989, p. 216.
2. Ion Diaconescu, *ibidem*, p. 212.
3. A. M. Peșkovskii, *Russchii sintacsis v naucinom osveșcenii*, Moscova, 1956, p. 167.
4. V. A. Beloșapcova, *Sovremennâi russchii iazâc. Sintacsis*, Moscova, 1977, p. 167.
5. E. A. Referovscaia, *Sintacsis sovremennovo franțuzscovo iazâca. Slojnoe predlojenie*, Leningrad, 1969, p. 14.
6. Anatol Ciobanu, *Sintaxa frazei în clasa a VIII-a*, Chișinău, 1984, p. 7.